

Brottslighetens kostnader 2020



Rapporten framtagen av HUI Research AB
på uppdrag av Svenskt Näringsliv 2020

Förord

Denna studie är en uppföljare till Svenskt Näringslivs första undersökning för två år sedan som på ett systematiskt sätt undersöker hur företagen drabbas av brottslighet.

Den nya studien bekräftar den dystra verklighetsbild som den föregående studien gav: sex av tio svarande företag har utsatts för brott under de senaste två åren, samma andel anser att brottslighet är ett problem, och en tredjedel av företagen uppskattar att situationen vad gäller brottslighet har förvärrats under de senaste två åren (samtidigt som det knappt är något företag alls som anser att situationen förbättrats). Dessutom uppger fler företag att de är utsatta för illojal konkurrens — nu drabbas en dryg fjärdedel.

Stöld, skadegörelse och inbrott är de mest kostsamma brottskategorierna. Med andra ord är det den lågprioriterade mängdbrottsligheten som kostar absolut mest. Det är samma brottslighet som riskerar att hamna i skymundan när medierna och politikerna fokuserar på mer dramatisk brottslighet som sprängningar och skjutningar.

Företagens förväntningar på framtiden är djupt negativa. Hälften av företagen tror att brottsligheten kommer att öka, samtidigt som endast en procent tror på motsatsen. Något som kanske också färgar företagens syn på åtgärdsförslag för att bekämpa brottsligheten. Samtliga av följande åtgärder ansågs effektiva åtgärder av över hälften av respondenterna: ett förstärkt vittnesskydd, mer disciplin i skolan, hårdare straff, anonyma vittnen, polisiär brottsprovokation, sänkt straffbarhetsålder och större befogenheter för ordningsvakter.

Även om denna studie visade på något lägre direkta brottskostnader för företagen än studien som genomfördes för två år sedan — 40-tals miljarder istället för 50-tals miljarder — har nytt material tillkommit som belyser hur dessa belopp är kraftiga underskattningar.

PRV beställde en studie som OECD publicerade 2019 som uppskattade att kostnaden av fysisk piratkopiering för svenska företag på global nivå uppgick till 17 miljarder SEK per år vilket är en kostnad som denna studie inte fångat upp och som ofta underskattas av företag. Vad gäller indirekta kostnader överstiger företagens utgifter för brottspreventiva åtgärder 28 miljarder SEK.¹ Till detta kommer försäkringskostnader, IT-kostnader som ingår i den "vanliga" IT budgeten, samt uteblivna intäkter och investeringar på grund av brottslighet.

Dessutom inkluderar inte denna studie de direkta kostnaderna orsakade av brottslighet för finans och försäkringsbranscherna och som också ingår i näringslivet.

¹ Säkerhetsföretag som tillhanda håller säkerhetsteknik uppgår omsättningsmässigt till 22 miljarder 2019 och bevakningsföretag (väktare, ordningsvakter mm) omsätter 11,42 miljarder (Årsrapporten för 2019 https://www.transportforetagen.se/Documents/Publik_TG/Nyheter/S%C3%A4kerhetsf%C3%B6retagens%20%C3%A5rsrapport%202019.pdf). Samtidigt visar statistik från upphandlingsmyndigheten att köpen från kommuner, stat och regioner av samma sak uppgår till 5 miljarder under 2018. (<https://www.transportforetagen.se/ForbundContainer/Sakerhetsforetagen/Om-forbundet/Nyheter/2019/Offentlig-sektors-kp-av-skerhet-kar-med-femton-procent/>) Av det kan man dra slutsatsen att privata och offentligt ägda företag står för resten – dvs ca 28 miljarder i köp av såväl säkerhetsteknik (kameror, läs och larm) samt tjänster (väktare, ordningsvakter mm). Notera att detta också innefattar statliga företag såsom flygplatser, vars säkerhetsbehov är stora, men det ger en indikator på omfattningen av privata och offentligt ägda företags investeringar.

Utöver detta är kostnader som orsakas av vissa typer och cyberbrott och bedrägerier svåra att upptäcka och att kvantifiera, vilket innebär att de underskattas.

Totalt är det därför rimligt att anta att näringslivets totala kostnader som orsakats av brottslighet — både direkta och indirekta — överstiger 100 miljarder SEK om året. De totala kostnaderna för samhället — inklusive den offentliga sektorn och privatpersoner — är givetvis ännu högre.

På Svenskt Näringsliv hoppas vi att denna studie ökar kunskapen om hur företagen påverkas av brottslighet, men på längre sikt måste statliga myndigheter som Brottsförebyggande rådet, Statistikmyndigheten SCB, och Polisen börja att bidra till att ta fram studier som mäter företagets utsatthet för brott samt börja kvantifiera brottslighetens kostnader. Detta är en förutsättning för att möjliggöra en adekvat prioritering av brottsbekämpningen i relation till andra samhällsproblem.

En motsvarighet av SCB:s Nationella trygghetsundersökning, en nationell trygghetsundersökning för företag bör implementeras så snart som möjligt. Polisen och BRÅ måste också samarbeta för att ta fram brottsstatistik som tydligt identifierar om ett företag är drabbat av brottet, något som idag är omöjligt att utläsa från brottsstatistiken för de flesta brottstyper. Dessutom måste myndigheter som BRÅ och SCB utveckla systematiska metoder för att på årlig basis uppskatta brottslighetens ekonomiska kostnader, något som bör sättas i relation till hur resurser satsats på brottspreventiv och brottsbekämpande åtgärder.

I publicerande stund är samhället upptaget med krishanteringen av SARS-CoV-2. Oavsett hur detta landar är det garanterat att brottsproblematiken kommer att bestå och på sikt talar det mesta för att brottsituationen kommer att förvärras.

Karl Lallerstedt

Ansvarig för säkerhetspolicyfrågor vid Svenskt Näringsliv

Innehåll

Förord	1
Sammanfattning	4
Introduktion	5
Avgränsningar.....	5
Metod	6
Om brottsstatistik	6
Brottligheten i stort	7
Företagens syn på brottlighet.....	8
Brottlighet som drabbar företag	12
Stöld / snatteri / inbrott	12
Cyberbrott / immaterialrättsliga intrång / piratkopiering / industrispionage / id-kapningar.....	13
Bedrägeri	15
Rån / utpressning / hot / misshandel.....	15
Skadegörelse	16
Polisen	17
Kriminalitetens konsekvenser	18
Tankar om vad som bör göras.....	19
Brott i framtiden	21
Ekonomiska konsekvenser	22
Kort om historiska jämförelser av kostnader	25
Slutsatser	26

Sammanfattning

Svenskt Näringsliv har låtit HUI Research studera vilka direkta ekonomiska effekter brottsligheten har för svenska företag. Detta har gjorts genom en enkätstudie med totalt 2 272 medlemmar i Svenskt Näringsliv. Några av de viktigaste poängerna från rapporten är:

- 56 procent av respondenterna har utsatts för brott under de senaste två åren. Andelen företag som utsatts skiljer sig åt mellan olika branscher, där handeln och byggverksamhet är de mest brottsutsatta och tjänster är den minst utsatta.
- Nästan 6 av 10 företag anser att brottslighet är ett problem i någon utsträckning, även om det bara är 1 av 10 företag som anser att det är ett stort problem.
- 32 procent av företagen upplever att situationen vad gäller brottslighet har förvärrats under de senaste två åren, vilket kan jämföras med att det är knappt några företag alls som anser att situationen förbättrats.
- 48 procent av företagen tror att brottsligheten kommer att öka, samtidigt som endast 1 procent tror på motsatsen.
- Det vanligaste brottet är stöld och det har drabbat en tredjedel av företagen. Efter det kommer i fallande ordning, inbrott, bedrägeri, snatteri/ringa stöld och skadegörelse. Till de mer ovanliga brotten (som drabbat endast 1-2 procent av företagen) hör immaterialrättsliga intrång och industrispionage.
- Att utsättas för brott får en rad olika konsekvenser för företagare. 36 procent har ändrat sina rutiner till följd av brottsligheten och 34 procent har investerat i fysiska säkerhetslösningar (så som t.ex. övervakningskameror).

Introduktion

Kriminalitet är en av de största utmaningarna samhället står inför. Alla berörs vi på något sätt: antingen vi utsätts själva, om någon vi känner drabbas eller om vi tillhör den lyckliga skara som bara behöver läsa om det i tidningarna. Även företag berörs av kriminalitet. En del drabbas av brott, andra har klarat sig men väljer att investera i säkerhetslösningar för att de fruktar framtiden och en del hoppas att turen ska hålla i sig.

Kriminaliteten har många och långtgående konsekvenser, varav en är att den kostar pengar. Detta är ett tämligen välutrett område på samhällsnivå. Exempelvis finns det studier som visar att en misshandel kostar samhället cirka en och en halv miljon kronor² och att bostadspriserna påverkas negativt av om brott sker i närområdet³. Vad som däremot inte finns är studier som på ett övergripande sätt belyser vad kriminalitet kostar företag.

Syftet med den här rapporten är att analysera hur kriminalitet drabbar företag i Sverige och vad kriminaliteten kostar svenska företag. Studien är en uppföljning av rapporten *Brottlighetens kostnader för svenska företag från 2018*.

I den mån rapporten fokuserar på kostnader som drabbat företag till följd av brottslighet handlar det om direkta kostnader. Givetvis medför brottsligheten mer kostnader än så. Brottslighetens totala kostnad är de direkta och indirekta kostnader som faller på företag, men också de direkta och indirekta kostnader som faller på det offentliga, samt på privatpersoner. I den här rapporten är det alltså de direkta kostnaderna för företag som står i fokus, men det är värt att ha i åtanke att det bara utgör en del av den totala kostnaden.

Avgränsningar

Att kriminalitet är ett problem för hela samhället och att kostnaderna förknippade med den är enorma har redan konstaterats. En utmaning i sammanhang likt detta är att avgöra vad som är vad, givet att allt hänger samman och påverkar varandra. Alltså har två avgränsningar gjorts.

Den första är att rapporten studerar vilka direkta ekonomiska konsekvenser företag drabbas av till följd av kriminalitet. Att konsekvenserna ska vara direkta innebär att potentiella skador som uppstår i ett andra led inte räknas med. Ett exempel skulle kunna vara en butik som utsätts för skadegörelse. Att återställa butiken till ursprungsskick är en direkt konsekvens men det (eventuella) försäljningsbortfall som drabbar butiken till följd av skadegörelsen är det inte. Inte heller (eventuella) långsiktig minskning i försäljning till följd av att konsumenternas inställning till butiken förändrats.

² Ornstein, P, The price of violence: Consequences of violent crime in Sweden (2017), Institute for Evaluation of Labour Market and Education Policy, <https://www.ifau.se>

³ Ceccato, V. och Wilhelmsson, M. (2011), The impact of crime on apartment prices: evidence from Stockholm, Sweden, *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography* 93 (1): 81-103

Den andra är att brottet ska vara direkt riktat mot ett företag. De flesta brott kan på något sätt relateras till företag. Det finns uppenbara fall då brott är riktade direkt mot företag, så som snatteri. Svårigheter uppstår när företaget inte drabbas direkt av brottet utan drabbas först i andra ledet. Om en anställd blir misshandlad utanför arbetstid får det konsekvenser för dennes arbetsgivare, om än indirekta sådana. Det sistnämnda exemplet faller utanför rapportens ramar.

Metod

Rapporten bygger i huvudsak på en enkätundersökning som genomförts med Svenskt Näringslivs medlemmar. Enkäten distribuerades via e-post till 20 000 företag av vilka 2 272 lämnade fullständiga svar under perioden 20 november och den 14 december 2019. Svaren har sedan viktats med avseende på branschfördelningen bland Svenskt Näringslivs medlemsföretag.

I den här rapporten refereras det till den rapport Svenskt Näringsliv släppte 2018. Den förra enkätundersökningen genomfördes i januari 2018 vilket gör att det nästan skiljer två år mellan dem. För att förtydliga att det är nästan två år som skiljer mätningarna åt kallas 2019 års mätning ”2020 års rapport” i rapportens diagram, samtidigt som 2018 års mätning kallas ”2018 års rapport”.

Om brottsstatistik

En utmaning med den officiella kriminalstatistik som finns tillgänglig är att den endast innehåller de fall som anmäls. Villigheten att anmäla skiljer sig kraftigt åt mellan olika brottstyper. Exempelvis anmäls cirka 25 procent av alla personbrott, vilket kan jämföras med att endast cirka 10 procent av alla sexualbrott anmäls. I det här projektet, när syftet är att studera hur företag drabbas av brott, finns argument både för att mörkertalet i procent skulle vara större och mindre än för privatpersoner. De brott företag utsätts för är generellt inte stigmatiserande på samma sätt som de brott som drabbat privatpersoner. Detta då brott riktade mot företag oftast är opersonliga, det vill säga de är inte riktade mot företagaren som individ. Undantag finns, vilket har påpekats i de intervjuer som gjordes inför 2018 års rapport. Exempelvis antas det att mörkertalet är större vad gäller utpressning än vad gäller vissa andra brott riktade mot företag. Detta beror sannolikt på, när det kommer till utpressning, att företagarna kan känna sig utsatta och är rädda för hämnd om de anmäler.

Den andra sidan av myntet när det kommer till anmälningsbenägenhet är att det är möjligt att företag är mindre benägna att anmäla brott än privatpersoner om de inte tror att en anmälan kommer att leda till något. Detta syns även i denna studie, som visar att det är tämligen vanligt att företag inte anmäler alla brott de utsätts för. En anledning till att privatpersoner anmäler egendomsbrott är av försäkringsskäl, då en polisanmälan krävs för att exempelvis hemförsäkringen ska falla ut. En logik som inte nödvändigtvis ser likadan ut för företag. Inte heller finns samma skäl att sträva efter personlig upprättelse.

En stor del av rapporten bygger på en enkätundersökning, varför det finns anledning att tro att mörkertalet är mindre jämfört med i den officiella statistiken. Att anmäla ett brott är en tidskrävande process i jämförelse med att besvara en enkät. Med det sagt kan ett visst mörkertal även fortsatt existera, vilket kan vara värt för läsaren att bära med sig.

En andra utmaning är att den officiella statistik som finns att tillgå gällande brott inte är framtagen med avsikt att användas för att studera konsekvenserna för företag. Detta då det vanligtvis finns tämligen lite information att tillgå gällande brottsoffret. I korthet – statistiken gällande vilken typ av brott det rör sig om är nära nog perfekt, då den informationen är nyckeln för att överhuvudtaget kunna anmäla ett brott. I den mån information finns kring brottsoffret utgår denna ifrån att offret är en person. Det som registreras är alltså huruvida offret är en man eller en kvinna, inte ett företag. Detta leder av naturliga skäl till utmaningar för den som vill studera hur företag påverkas av kriminalitet. Avsaknaden av offentlig statistik är en stor anledning till att enkätundersökningen har en så framträdande roll i rapporten.

Brottsligheten i stort

BRÅ har statistik över antalet anmälda brott sedan mitten av sjuttioalet. 1975 anmäldes 755 612 brott i Sverige, vilket kan jämföras med de 1 550 626 brott som anmäldes 2018. Samtidigt har befolkningen ökat, vilket kan förklara utvecklingen i någon utsträckning. 1975 anmäldes 9 720 brott per 100 000 invånare och 2018 anmäldes 15 239 brott per 100 000 invånare.⁴ Som synes har antalet anmälda brott ökat i Sverige under den senaste femtioårsperioden även med hänsyn tagen till att befolkningen ökat. BRÅ konstaterar i en delrapport från NTU att andelen medborgare som utsatts för brott ökat mellan 2006 och 2018. En rad brott, så som bedrägerier, sexualbrott och hot har blivit något vanligare att ha utsatts för.⁵ Det här är viktigt att ha i åtanke när brott diskuteras. Ofta görs det på ett övergripande plan och termen ”brott” används som samlingsbegrepp för alla brott. Många gånger är det ett rimligt tillvägagångssätt, men ibland blir det lite trubbigt. En cykelstöld är inte, oavsett vilken parameter som beaktas, i närheten av så allvarlig som ett personrån. Så om brottsligheten ökar för att cykelstölderna ökar är situationen inte lika illa som om brottsligheten ökar för att personränen ökar.

Antalet poliser är idag bland det högsta någonsin, men precis som med antalet brott bör det relateras till antalet invånare. Här kan konstateras att även om antalet poliser växt med cirka tio procent under de senaste tjugo åren har befolkningen gjort praktiskt taget detsamma. 2018 fanns 1,9 poliser per 1000 invånare, vilket är samma antal poliser per 1000 invånare som 1996. Under samma period har antalet civilanställda hos polisen ökat, men även den ökningen äts i stor utsträckning upp av det faktum att även befolkningen ökat. Slutligen ska det sägas något om polistätheten i Sverige jämfört med polistätheten i andra europeiska länder. Sverige har ungefär lika många poliser per invånare som övriga nordiska länder men å andra sidan har de nordiska länderna lägst antal poliser per invånare i Europa.⁶⁷

Andelen invånare som oroar sig för brott är fortsatt hög, visar den senaste Nationella Trygghetsundersökningen. 28 procent rapporterar att de i stor utsträckning oroar sig för brottsligheten i samhället. Det är samma nivå som 2018 och fem procentenheter högre än för tio år sedan.⁸

För att sammanfatta situationen i Sverige har antalet poliser legat konstant under senare år, andelen som utsatts för brott har ökat något och oron för brott har ökat.

⁴ Brottsförebyggande rådet, *Kriminalstatistik 2019*, <https://www.bra.se/statistik/kriminalstatistik/anmalda-brott.html>

⁵ Brottsförebyggande rådet, <https://www.bra.se/nytt-fran-bra/arkiv/press/2017-11-15-fler-privatpersoner-utsatts-for-brott.html>

⁶ Polisen, *Årsredovisningar 1996-2018*, <https://polisen.se/siteassets/dokument/polisens-arsredovisning/polisens-arsredovisning-2018.pdf>

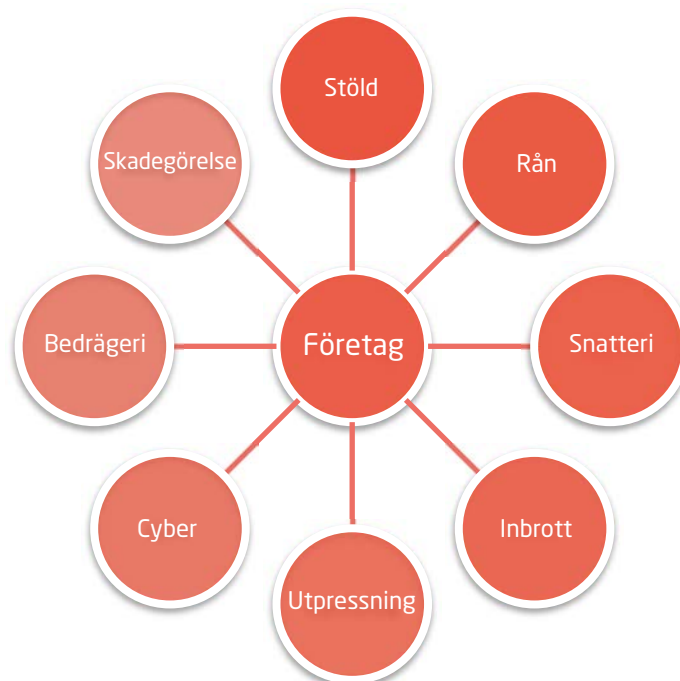
⁷ SCB, *Befolkningsstatistik 2018*, <https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/>

⁸ Brottsförebyggande rådet (2019), *Otrygghet och oro, Nationella trygghetsundersökningen 2019*, <https://www.bra.se/statistik/statistiska-undersokningar/nationella-trygghetsundersokningen.html>

Företagens syn på brottslighet

I rapporten behandlas brott företag kan vara direkta offer för. Denna bild har bekräftats av intervjuer gjorda i 2018 års rapport. Den enda gråzon som finns gäller osund konkurrens (det vill säga att konkurrenter arbetar svart och dylikt), men detta faller utanför rapportens ramar då det inte är något som drabbar företag direkt utan endast indirekt.

Modell 1 - Brottslighet som drabbar företag



Ovan syns en schematisk bild tänkt att illustrera typer av brott som drabbar företag.

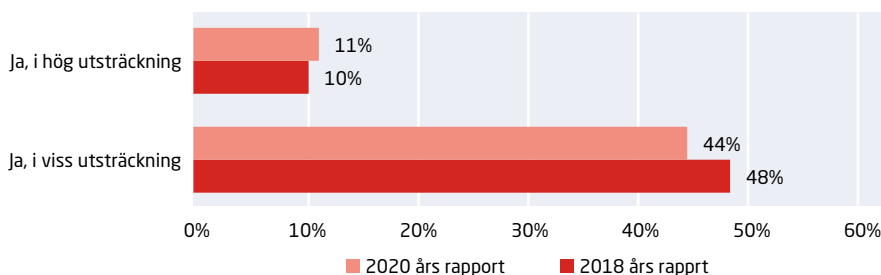
När brottslighet diskuteras är det viktigt att komma ihåg att det inte bara är den faktiska brottsligheten som påverkar, utan även den allmänna synen på kriminalitet. En person behöver inte ha utsatts för ett brott för att känna oro eller för att dennes beteende ska påverkas. Samma princip gäller för företag. För företag är det på vissa sätt ännu tydligare. När företag investerar i sin kärnverksamhet gör de det för att investeringen ska växa till sig på sikt. En investerad krona ska bli två imorgon. Då investeringar i kärnverksamheten inte blir av därför att pengarna i stället används till säkerhetsåtgärder leder det på sikt till minskad tillväxt.

De teoretiska resonemangen är en sak, verkligheten en annan. Och den första frågan är givetvis, hur stort problem är brottslighet för företag?

Brottslighet som upplevt problem

Relativt få företag, ungefär ett av tio (11 procent) i undersökningen, menar att de upplever att brottslighet är ett stort problem. Tar man däremot i beaktande den andel som anser att det i någon utsträckning är ett problem växer andelen till 56 procent. Nivån är i paritet med enkätundersökningen som genomfördes 2018 då respektive siffror var 10 och 59 procent.

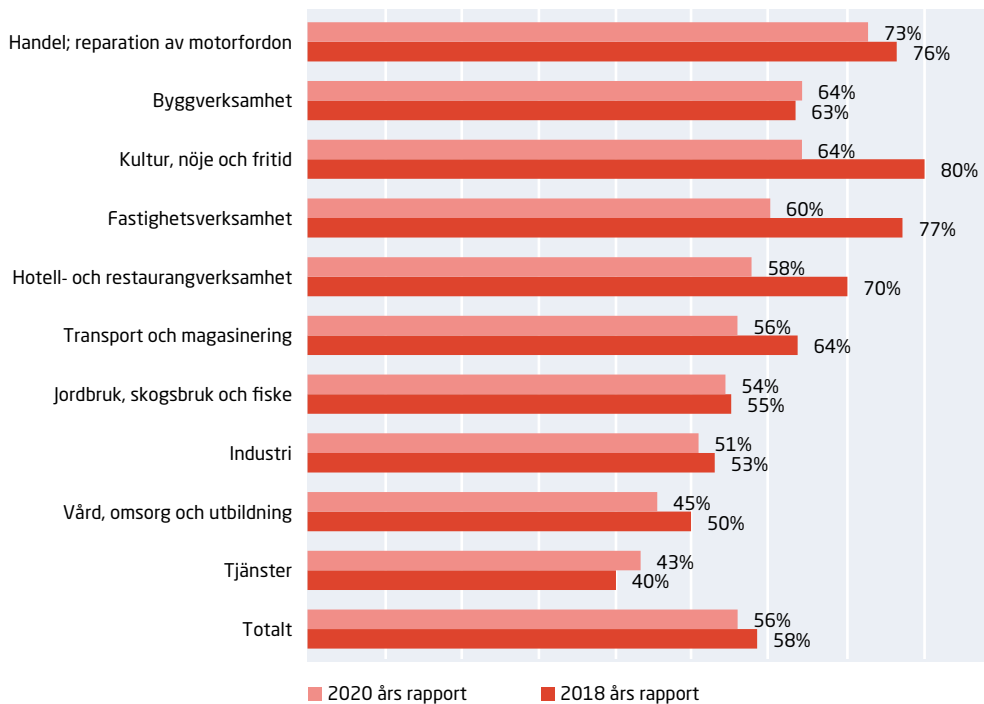
Diagram 1. Andel företag som upplever brottslighet som ett problem



Erfarenhet av brott

Än viktigare är antagligen hur vanligt det är att ha utsatts för brott. I undersökningen uppger 56 procent av de tillfrågade företagen att de utsatts för brott under de senaste två åren. Detta ligger i linje med andra studier, exempelvis PWCs *Global Economic Crime and Fraud Survey 2018* där 49 procent av respondenterna säger sig ha utsatts för ekonomiska oegentligheter under de senaste två åren.⁹ Av förklarliga skäl är det en högre andel som svarar att de varit utsatta ju större företaget är. Värt att notera är att vissa branscher är mer utsatta än andra. De branscher där högst andel rapporterar att de utsatts för brott är handel (73 procent), byggverksamhet (64 procent) samt kultur, nöje och fritid (64 procent). Samtidigt är det viktigt att understryka att brottslighet är ett problem inom alla branscher. Den bransch där lägst andel svarat att de utsatts för brott är tjänstesektorn, men även där är det 43 procent som drabbas. Värt att notera är att en lägre andel företag uppger att de utsatts för brott i nästan alla branscher jämfört med 2018 års rapport. Undantagen är byggbranschen och tjänstesektorn.

⁹ PWC (2018), Global Economic Crime and Fraud Survey 2018

Diagram 2. Andel företag per bransch som utsatts för brott under de senaste två åren.

Brottsutveckling

Uppenbarligen har inga större förändringar vad gäller hur utsatta företag är för brottslighet skett de senaste två åren. Den bilden bekräftas av en annan fråga i undersökning – huruvida man upplever att situationen förändrats under de senaste två åren. Nästan hälften (47 procent) av de tillfrågade företagen uppger att de inte upplevt någon förändring. Till det ska läggas att vart tredje företag (32 procent) upplever att situationen förvärrats samtidigt som en försvinnande liten andel (4 procent) anger att brottsligheten har minskat. Däremot visar diagram 2 att andelen företag som drabbas av brottslighet minskat sedan den förra enkätundersökningen i flera sektorer, en utveckling som kan vara ett resultat av preventiva åtgärder. Det skulle också kunna tolkas som att något färre företag drabbas av brottslighet, men de som drabbas gör det i något högre utsträckning.

Organiserad brottslighet och gängkriminalitet

En typ av brottslighet som av naturliga skäl får mycket uppmärksamhet i media är organiserad brottslighet och gängkriminalitet. Att detta är ett faktiskt problem för företag i utsatta områden bekräftas av flera studier. Exempelvis släppte Stockholms Handelskammare en rapport (2017) som visar att 60 procent av företagen i Hallunda anser att kriminalitet är deras största problem.¹⁰ Frågan blir då, hur stort är problemet utanför dessa utsatta områden. Svaret är aningen tvetydigt. Få menar att det är ett stort problem. Endast 5 procent instämmer i hög utsträckning i att organiserad brottslighet och/eller gängkriminalitet är ett problem. Bilden förändras något om gruppen som instämmer i någon eller liten utsträckning inkluderas. Då menar vart tredje företag (33 procent) att organiserad brottslighet och/eller gängkriminalitet är ett problem. Det går alltså att diskutera hur utbredd problemet är, men med det sagt kan konsekvenserna vara förödande. Av de tillfrågade företagen uppger 4 procent att de i hög

¹⁰ Stockholms Handelskammare (2017), *Kriminalitet förgiftar företagandet i förorten*

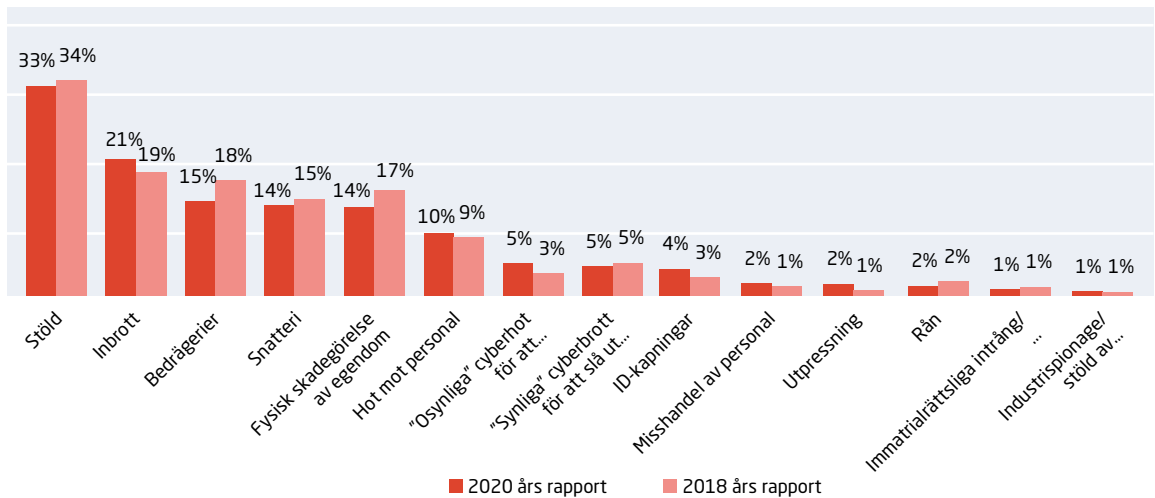
eller ganska hög utsträckning har funderingar på att lägga ner verksamheten som en följd av brottslighet. Inräknat de som i någon utsträckning har funderingar på att lägga ner gäller det 14 procent. Det ena sättet att se det är att tämligen få funderar på att lägga ned sin verksamhet till följd av brottslighet. Det andra sättet är att mer än vart tionde företag funderat på att göra det.

I detta kapitel har brott behandlats som en grupp, det vill säga rån har likställts med snatteri. Tidigare i rapporten har problematiken kring att göra just så diskuterats. För företag gäller samma princip – snatteri är inte lika allvarligt som rån. Dock ska inflikas att när kostnaden för brott är i fokus tillförs en annan dimension. Alla butiksägare skulle säkerligen välja att drabbas av dagliga snatterier om det innebar ett inställt rån, men om det är kostnaden för brotten som ska sättas i första rummet är det inte säkert att snatterierna är att föredra. I nästa kapitel kommer vi att fördjupa oss i detta och redovisa hur vanliga olika typer av brott är.

Brottlighet som drabbar företag

Företag drabbas av alla typer av brott, direkt och indirekt. I diagram 3 presenteras hur stor andel av de företag som deltog i undersökningen som svarat att de utsatts för olika typer av brott under de senaste två åren.

Diagram 3. Andel företag som utsatts av respektive brottskategori under de senaste två åren.



Det vanligaste brottet är stöld, följt av inbrott och bedrägerier. De ovanligaste brotten är immaterialrättsliga intrång/piratkopiering och industrispionage. Värt att komma ihåg är att även om många typer av brott drabbar endast en eller ett par procent av företagen i Sverige gömmer sig tusentals företag bakom de låga andelarna.

I den resterande delen av kapitlet kommer vi att gå igenom brottstyperna, brott för brott, för att i detalj analysera vilka konsekvenser de har för företag runt om i Sverige.

Stöld / snatteri¹¹ / inbrott

Enligt BRÅs statistik har stölder och snatterier i lokaler tillhörande kommersiella aktörer minskat under de senaste tjugo åren. Exempelvis anmäldes 415 fall av stölder och snatterier per 100 000 invånare ”i butik, varuhus och kommersiell utställningslokal” under 2018. Motsvarande siffra för 1998 var 703. Samtidigt ökade kostnaden för stölder och snatterier i butiker med 850 miljoner kronor mellan 2016 och 2018 enligt Svensk Handel.¹² Detta kan förklaras av att varje brott blivit dyrare och/eller att anmälningsvilligheten sjunkit.

¹¹ Snatteri finns inte längre som officiell brottskategori, utan kallas numera för ”ringa stöld”. Dock används begreppet fortfarande i folkmun och därför har brottet i enkäten kallats ”snatteri / ringa stöld”.

¹² Svensk Handel (2019), *Stölder och annat svinn i detaljhandeln 2019*.

En anledning till att kostnaderna för stölder växt samtidigt som antalet anmälda brott sjunkit kan vara att relativt få stöldbrott polisanmäls. Om bevisning saknas anmäls endast 32 procent av stölderna i butik. Inte ens i de fall då tjuven tagits på bar gärning är det en självklarhet att anmäla. Endast 72 procent av stölderna då någon tagits på bar gärning anmäls.¹³ Det faktum att handlare inte orkar anmäla är något som även lyfts av Svensk Handel. Skälen till att inte anmäla må variera men leder till att det finns ett stort mörkertal vad gäller stölder och snatterier. Svensk Handel skriver i sin rapport ”Svensk Handels undersökning om stöldbrott i butik 2015” att även om det anmäldes cirka 50 000 stöldbrott i butik under 2014 uppskattar de att det verkliga antalet stölder uppgick till 2 000 000.¹⁴ Detta stämmer väl överens med vad som framkommit i denna studie, nämligen att långt ifrån alla företag polisanmäler alla brott de utsätts för.

33 procent av de tillfrågade företagen svarar att de minst en gång under de senaste två åren drabbats av stöld. Det gör stöld till det enskilt vanligaste brottet företagen drabbas av. Det är därtill tämligen jämnt fördelat mellan olika branscher. Till detta ska läggas att 14 procent av företagen rapporterar att de drabbats av snatteri. En anledning till att andelen är lägre är att det nästan uteslutande är handelsföretag, det vill säga butiker, som uppger att de utsätts för snatteri, vilket ligger i brottets natur.

Utöver att fråga företagare om huruvida de utsätts för brott har företagen även fått frågan om vad de tror om framtiden. Tror de att vissa typer av brott kommer att bli vanligare i framtiden? Vad gäller stölder och snatterier så är det ungefär lika många som drabbas idag som tror att brotten kommer öka i framtiden. För alla andra brott är det en högre andel som tror att de kommer att öka framöver än vad som i dag är drabbade.

Vad gäller inbrott uppvisar BRÅs statistik samma mönster som stölder och snatterier, det vill säga att de blivit mindre vanliga. Inbrott är helt enkelt inte lika vanliga längre och inom handelssektorn anmäldes 43 inbrott per 100 000 invånare 2016.

Antalet inbrott tycks ha ökat något sedan förra rapporten och cirka en femtedel av företagen uppger att de drabbats av inbrott under de senaste två åren. Det är svårt att jämföra dessa siffror med de siffror från BRÅ som redovisas ovan men indikerar att det finns ett mörkertal i den offentliga statistiken. Det kan finnas flera anledningar till det varav de två som ligger närmast till hands är att företagaren inte tror att en polisanmälan kommer att leda någonstans respektive att företagarens försäkrings-situation gör det ogynnsamt att anmäla (exempelvis kan försäkring saknas eller så är nivån på självriskan sådan att det inte är lönt att anmäla).

Cyberbrott / immaterialrättsliga intrång / piratkopiering / industrispionage / id-kapningar

Globalt är piratkopiering och immaterialrättsliga brott ett enormt problem. OECD uppskattade 2019 att handeln med förfalskat och/eller piratkopierat gods 2016 uppgick till 3,3 procent av den globala handeln.¹⁵ Detta är, förutom en hög andel, en ganska kraftig upprevidering jämfört med den tidigare uppskattningen för 2013,

¹³ Ibid

¹⁴ Svensk Handel (2015), *Svensk Handels undersökning om stöldbrott i butik 2015*, <http://www.svenskhandel.se/globalassets/dokument/verksam-i-handeln/sakerhet/svinnrapport/undersokning-stoldbrott-i-butik-2015.pdf>

¹⁵ OECD/EUIPO (2019), Trade in Counterfeit and Pirated Goods, Paris. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/g2g9f533-en.pdf?expires=1583830294&id=id&accname=guest&checksum=CED2C2B4CBC9C7EBBFFB32D69BB7BB1A>

som uppgick till 2,5 procent av den globala handeln.¹⁶ Vidare beräknar OECD i en rapport från 2019 att immaterialrättsliga intrång och piratkopiering årligen minskar svenska företags försäljning med motsvarande 2 miljarder dollar (motsvarande 17 miljarder svenska kronor).¹⁷ Detta är en beräkning som även citeras av PRV.¹⁸

I den här undersökning är cyberbrott inte särskilt vanliga, men då kan det vara värt att ha i beaktande att den här typen av brott är den brottstyp det ligger närmast till hands att tro att företagen själva skulle underskatta hur vanliga de är, både för att det är svårt att veta om man drabbats men också för att det är svårt att uppskatta skadorna. 5 procent menar att de utsatts för så kallade synliga cyberbrott, med vilket avses brott som ”märks”. Det kan handla om ransomware eller DoS-attacker och det de har gemensamt är att det är meningen att den som utsätts för ett sådant brott ska märka det. Den andra formen av cyberbrott har motsatt syfte, det vill säga tanken är att offret inte ska märka av dem. Syftet är att obemärkt infiltrera företagets IT-miljö. Den typen av cyberbrott har också drabbat 5 procent av respondenterna i undersökningen. Det här är naturligtvis en typ av brott där det riskerar att finnas ett stort mörkertal eftersom brottet till sin natur syftar till att inte upptäckas.

Immaterialrättsliga intrång och piratkopiering är än mer ovanligt och något som 1 procent av respondenterna säger sig ha utsatts för. I samma härad hittar vi industri-spionage, vilket även det 1 procent av de tillfrågade företagen utsatts för. Precis som för cyberbrott finns risk för mörkertal när det kommer till industrispionage, då detta är komplext och något företag många gånger kanske inte upptäcker. Även piratkopiering och immaterialrättsliga intrång kan vara snåriga att upptäcka. Exempelvis menar OECD att merparten av den skada dessa brott åsamkar svenska företag beror på att varor som inkräktar på svenska företags intellektuella egendom handlas utanför Sveriges gränser.¹⁹ Och då är det inte alltid lätt att ens upptäcka att det sker.

En annan typ av brott som drabbar företagare är id-kapningar. Dessa har växt kraftigt i antal. Enligt Polisen anmäldes cirka 12 000 id-kapningar i månaden under 2018.²⁰ Id-kapningar i kontexten företag är lite lurigt då det inte är företagen i sig som blir id-kapade, även om det ofta är de som får betala priset. Det enklaste exemplet att föreställa sig är antagligen att en person får sin identitet kapad och att bedragaren sedan köper ett antal mobiltelefoner på avbetalning. Den kapade personen kommer visserligen att drabbas av en hel del obehag, men när bedrägeriet väl uppdragats är det företaget som sålde telefonerna som inte får betalt. Än värre kan det bli om en företagare får sin identitet kapad då denne har teckningsrätt för sitt företag. Då kan skadorna bli än mer långtgående.

En intressant aspekt av cyberbrott – och paradoxalt nog en möjlig förklaring till att de anses vara så ovanliga – är att de är tämligen vanliga. Dagligen fångar våra spam-filter märkliga mail om att än den ene, än den andre okände släktingen lämnat ett gigantiskt arv efter sig. Allt som behövs för att vi ska få ärva pengarna är att vi skickar en liten summa till advokaten som ska trycka på knappen som gör oss ekonomiskt oberoende. Den här typen av phishing-försök behöver inte anses vara brottsliga, men

¹⁶ OECD/EUIPO (2016), Trade in Counterfeit and Pirated Goods: Mapping the Economic Impact, OECD, Paris. http://www.oecd-ilibrary.org/governance/trade-in-counterfeit-and-pirated-goods_9789264252653-en

¹⁷ OECD (2019), Illicit Trade, Counterfeiting and Piracy and the Swedish Economy, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/eb300f5b-en/index.html?itemId=/content/publication/eb300f5b-en>

¹⁸ PRV, <https://www.prv.se/sv/om-oss/konsument-och-privatperson/piratkopiering---konsument/fakta-om-piratkopiering/>

¹⁹ OECD (2019), Illicit Trade, Counterfeiting and Piracy and the Swedish Economy, <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/eb300f5b-en/index.html?itemId=/content/publication/eb300f5b-en>

²⁰ Polisen (2018), *Kraftig ökning av antalet id-kapningar*, <https://polisen.se/aktuellt/nyheter/2018/oktober/okning-av-id-kapningar/>

om vi tänker oss att de utspelar sig i den fysiska världen istället för i den digitala blir det omöjligt att ignorera deras kriminella natur. Om en person gick in i en butik och lovar att hen, mot 1 000 kronor i handen, ska sälja varor motsvarande ett par tusen samtidigt som hen inte har för avsikt att leverera något alls, återstår ingen tvekan – det är frågan om ett brott.

Bedrägeri

En tämligen vanlig form av bedrägeri är förskingring och trolöshetsbrott. I en rapport publicerad 2014 visar PwC att 44 procent av de svenska företagen upplever problem med detta. En hög andel, men betydligt lägre än den globala motsvarigheten som når upp till 69 procent.²¹

En annan vanlig typ av bedrägeri är kortbedrägerier, något som anmäldes 105 000 gånger under 2018.²² Ytterligare en annan typ av bedrägeri är bluffakturor och ännu en annan VD-bedrägerier, vilket innebär att ekonomiavdelningen får ett mail om att en transaktion ska utföras, synbart på VDs begäran. Problemet är bara att VDe aldrig skickat sagda mail och att de pengar som överförs försvinner för alltid.

Varningslistan är ett initiativ från Svensk Handel och Svensk Näringsliv som ska motverka bedrägerier genom att företagare kan anmäla bedrägeriförsök till Varningslistan. Dessa anmälningar sammanställs sedan och publiceras på Svensk Handels hemsida. I mitten av januari 2020 fanns cirka 160 företag på listan.

Mot ovanstående bakgrund är det föga förvånande att bedrägeri även i undersökningen visar sig vara ett vanligt brott. 15 procent av företagen har drabbats av bedrägerier under de senaste två åren. Dessa blir betydligt vanligare ju större företag det handlar om. Bland företag med mellan 1 och 9 anställda har 17 procent drabbats av bedrägerier, vilket kan jämföras med 44 procent av de företag som har 50 eller fler anställda. Till detta ska adderas att 55 procent tror att antalet bedrägerier kommer att öka framöver.

Rån / utpressning / hot / misshandel

Att drabbas av våld eller hot om våld är lyckligtvis tämligen ovanligt, både privat och i yrkesrollen. Med detta sagt är givetvis varje enskilt fall en tragedi och kan dessutom få långtgående konsekvenser för den drabbade. Samma dualitet återspeglas i resonemang om kostnader förknippade med rån och dylikt. För en butik är kostnaden för ett rån marginellt högre än kostnaden för en stöld, men för samhället är skillnaden betydande. Exakt hur betydande är svårt att avgöra, då det bestäms av den efterföljande uttryckningens storlek, längden på en potentiell sjukskrivning etc.

I undersökningen uppger 2 procent av företagen att de har utsatts för rån under de senaste två åren. Samma låga andel uppger att personal har misshandlats under arbetstid, samt att de har drabbats av utpressning. Det är alltså (lyckligtvis) relativt ovanligt att drabbas, även om varje enskilt fall givetvis är allvarligt.

Den tredje aspekten av dessa grövre brott är att det finns en utbredd tro på att de kommer att öka i framtiden. 23 procent tror att rån kommer att bli vanligare,

²¹ PwC, *Global Economic Crime Survey 2014*, <https://www.pwc.at/de/publikationen/global-economic-crime-survey-2014.pdf>

²² Sveriges Radio (2018), Polisen spår rekordår för kortbedrägerier, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=83&artikel=7348099>

12 procent tror att misshandel av personal kommer att öka och 20 procent tror att utpressning kommer att bli vanligare.

Kort sagt – varje enskilt fall av dessa grova brott är en tragedi, och för samhället en kostsam sådan. Lyckligtvis är de sällsynta, men det finns en oro bland företagarna för att de ska bli vanligare i framtiden.

Skadegörelse

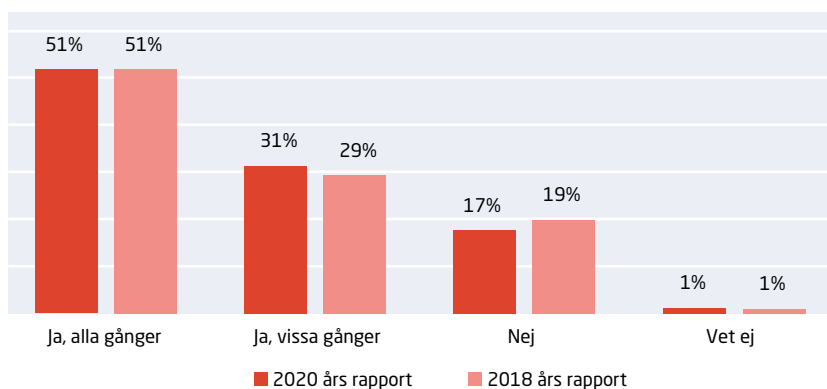
Rörande skadegörelse finns väldigt lite, om ens någon, officiell statistik. Det beror antagligen på att skadegörelse till sin natur är ett brett begrepp som inbegriper allt från att klottra på en papperskorg till att slå sönder ett skyltfönster. Det finns många gånger inget bakomliggande, rationellt motiv och brottet slår många gånger slumpartat. Till skillnad från vad gäller alla andra brott som finns med i rapporten är skadegörelse något som det är lätt att föreställa sig inte i första hand drabbar företagare utan snarare det allmänna.

Med detta sagt är skadegörelse inget ovanligt brott, tvärtom. I undersökningen är skadegörelse det femte vanligaste brottet att ha varit utsatt för. 14 procent av respondenterna menar att de drabbats. En intressant iakttagelse är att för alla andra brott ökar risken att drabbas i takt med storleken på företaget. Det är i sig naturligt – den som har tio butiker löper enligt enkel logik tio gånger så stor risk att drabbas av inbrott som den som endast driver en butik. Det enda undantaget är skadegörelse. Det är ungefär lika hög andel som svarar att de drabbats av skadegörelse under de senaste två åren bland de mindre företagen som bland de större. Det är mycket möjligt att detta beror på det som skrevs i inledningen av stycket, nämligen att skadegörelse slår slumpartat. Den som vill stjäla snus måste bege sig till en butik. Den som vill klottra kan säkert tänka sig en butiksvägg men har samtidigt en uppsjö andra väggar till sitt förfogande.

Polisen

Ett fungerande rättsväsende är ett måste i alla samhällen och det första samtalet från den brottsdrabbade borde gå till polisen. Så är inte alltid fallet. Som synes i diagram 4 uppger 51 procent av de som utsatts för brott att de vid alla tillfällen kontaktat polisen. Det innebär att nära nog hälften av alla brottsutsatta företag uppger att de åtminstone vid vissa tillfällen valt att inte kontakta polisen. Jämfört med enkätundersökningen 2018 kontaktas polisen i samma utsträckning, däremot har andelen som kontaktar polisen i vissa fall ökat med två procentenheter.

Diagram 4. Andel som kontaktade polisen i samband med brottslighet



De respondenter som uppger att de inte alltid kontaktat polisen fick en öppen följdfråga om varför de valt att inte göra det. Svaren är varierande och anledningarna många, men i huvudsak kan det sammanfattas i att företagen inte trodde att det skulle hjälpa att kontakta polisen. Med detta sagt finns olika nyanser. En del respondenter är uppgivna, ”ärenden avskrivs utan utredning”. Andra mer krasst rationella ”värdet av saker som försvunnit är för litet i förhållande till tiden det tar att anmäla och uppföljningen efter”. Till det kan läggas ett antal röster som lyfter samma perspektiv som lyfts tidigare i rapporten kring cyberbrott, att de många gånger inte betraktas som brott. ”Vissa typer av IT brott, känns mer som vardag och inte som riktiga brott att belasta polisen med...”.

Detta innebär inte att allt är nattsvart eller att förtroendet för polisen är förbrukat. Endast 6 procent av företagen anger att de helt saknar förtroende för polisen medan 67 procent av dem anger att de har mycket stort eller ganska stort förtroende för polisen. Detta kan jämföras med resultaten av den Nationella Trygghetsundersökningen där 52 procent av allmänheten uppger att de har förtroende för Polisen.²³ Om något har alltså Sveriges företagare större förtroende för polisen än vad allmänheten har.

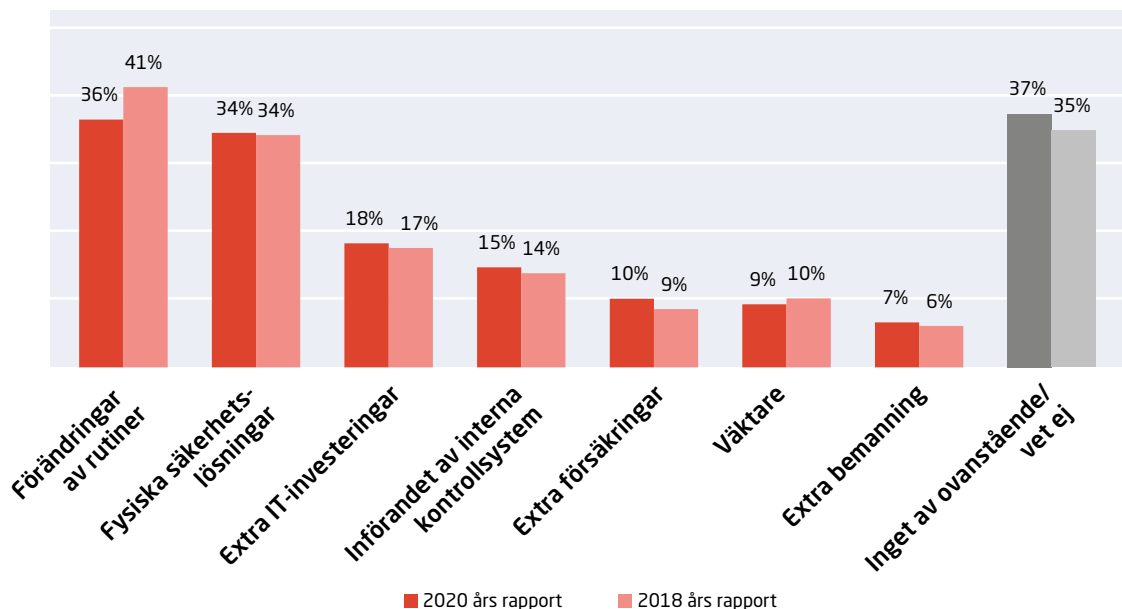
²³ Brottsförebyggande rådet, *Nationella trygghetsundersökningen 2019*, <https://www.bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2019-10-08-nationella-trygghets-undersokningen-2019.html>

Kriminalitetens konsekvenser

En tydlig och föga förvånande konsekvens av brottslighet riktad mot företag är att företag investerar pengar, tid och resurser i olika brottsförebyggande åtgärder. Det kan handla om larm, att hyra in väktare etc. Sett till den totala företagspopulationen har 62 procent av företagen vidtagit åtminstone någon åtgärd för att öka säkerheten under de senaste två åren. Bland de företag som under de senaste två åren utsatts för brott har 80 procent vidtagit åtgärder men även bland de företag som inte utsatts för brott är det tämligen vanligt. 40 procent av dessa har vidtagit något typ av åtgärd för att förstärka sitt eget skydd.

Den vanligaste åtgärden är att förändra rutiner, något som 36 procent av företagen gjort. En anledning till att detta är så populärt är säkerligen att det är lätt att tänka sig att vissa typer av rutinförändringar inte kostar pengar, samt att många andra åtgärder, till exempel att hyra in väktare, även åtföljs av förändrade rutiner. Förändrade rutiner åtföljs av fysiska säkerhetslösningar, vilket innebär att installera eller uppgradera larm, övervakningskameror etc. 34 procent av företagen uppger att de gjort detta. En annan aspekt av det hela är att sådant som redan görs kanske måste skalas upp, vilket inte minst syns i att 18 procent av företagen investerar extra i IT, att 10 procent investerar extra i försäkringar och att 7 procent har skalat upp bemanningen.

Diagram 5. Brottsförebyggande åtgärder



Att vidta säkerhetsåtgärder kostar pengar, vilket innebär att brottslighet kostar pengar i två led. Dels kostar den faktiska brottsligheten pengar, dels kostar det pengar att skydda sig från brottslighet. Alla åtgärder behöver inte vara dyra, men även om alla genomför åtgärder som enskilt inte är alltför kostsamma blir det pengar om det

räknas ihop. Bara handeln lägger årligen 11 miljarder kronor på säkerhetsåtgärder.²⁴ Ett annat sätt att studera samma sak är att titta på den säkerhetsrelaterade hjälp som köps in från externa parter. Det handlar exempelvis om att hyra in väktare, installera larmsystem och installera antivirusprogram. Säkerhetsbranschens omsättning uppgick till 33 miljarder kronor år 2019.²⁵ Från detta kan ca 5 miljarder räknas bort som det offentliga står för²⁶. Kvar är då 28 miljarder kronor som företag och privatpersoner köper säkerhetstjänster för. Att säga exakt hur mycket de privata företagen står för är svårt – inte minst då de offentligt ägda företagen (tänk Vattenfall och flygplatserna) köper en hel del säkerhetstjänster. Med det sagt skulle en konservativ uppskattning vara att privata företag köper säkerhetstjänster för 18 miljarder kronor årligen. Och det är alltså bara de kostnader som faller på företagen som inbegriper att extern hjälp köps in. Eventuella kostnader för extra bemanning och förändrade rutiner ligger alltså inte med i den siffran.

Hitintills har konsekvenser av typen ”sådant som kan göras för att mota brottsligheten” diskuteras. Det finns även andra, kanske allvarligare, konsekvenser. Tidigare i rapporten belystes en rapport från Stockholms Handelskammare som framhöll att 6 procent av de intervjuade företagen från utsatta områden funderade på att lägga ned sin verksamhet till följd av brottslighet. I vår undersökning ställde vi en fråga om huruvida företagens möjligheter att bedriva verksamheten som vanligt påverkats av brottslighet, något som 7 procent instämde i hög eller i ganska hög utsträckning. Om denna grupp sedan utökas med de som instämmer i någon grad och därmed inkluderar alla som säger sig ha haft någon sorts utmaning med att bedriva vanlig verksamhet, uppgår gruppen till 37 procent av företagen. Fler än vart tredje företag har alltså i någon utsträckning upplevt utmaningar vad gäller att bedriva verksamheten som vanligt på grund av brottslighet. Det är framförallt några sektorer som uppger att de är särskilt drabbade; handeln, hotell- och restaurangbranschen, transportbranschen samt byggbranschen.

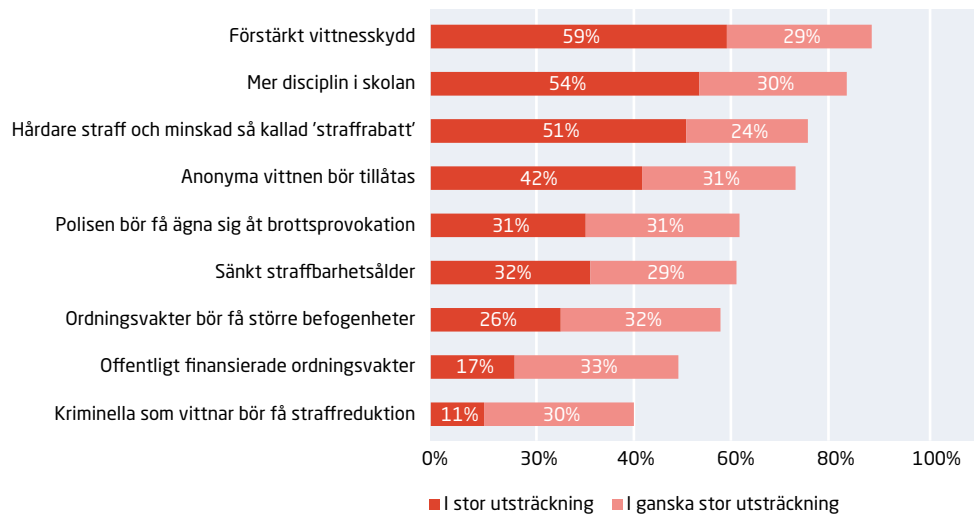
Tankar om vad som bör göras

När företagarna listar åtgärder som de tror skulle bidra till att bekämpa brottsligheten hamnar ett förstärkt vittnesskydd allra högst upp. Närmare 88 procent tror att det i stor eller ganska stor utsträckning skulle ge konsekvenser för de kriminella. I tillägg har förstärkt vittnesskydd, mer disciplin i skolan och minskad straffrabatt också en andel över 80 procent, som ser positivt på dessa åtgärder för att minska mängden brott. Den minst populära åtgärden företagarna fick ta ställning till var straffreduktion för kriminella som vittnar. Ändå var det 41 procent som svarade att de, i stor eller ganska stor utsträckning, ansåg att det var en bra åtgärd. Den huvudsakliga slutsatsen måste därmed bli att svenska företagare önskar att något görs för att stävja brottsligheten. Vad spelar givetvis roll, men poängen är att något måste göras, och helst inte bara ”något” utan mycket. Vilket inte känns orimligt med tanke på hur brottsutsatta företagen är.

²⁴ Ehandel.se (2018), *Handeln lägger 11 miljarder om året på säkerhet*, <http://www.ehandel.se/Handeln-lagger-11-miljarder-om-aret-pa-sakerhet,11661.html>

²⁵ Säkerhetsföretagens årsrapport 2019 (https://www.transportforetagen.se/Documents/Publik_TG/Nyheter/S%C3%A4kerhetsf%C3%B6retagens%20%C3%A5rsrapport%202019.pdf)

²⁶ *Säkerhetsföretagen* (<https://www.transportforetagen.se/ForbundContainer/Sakerhetsforetagen/Om-forbundet/Nyheter/2019/Offentlig-sektors-kp-av-skerhet-kar-med-femton-procent/>)

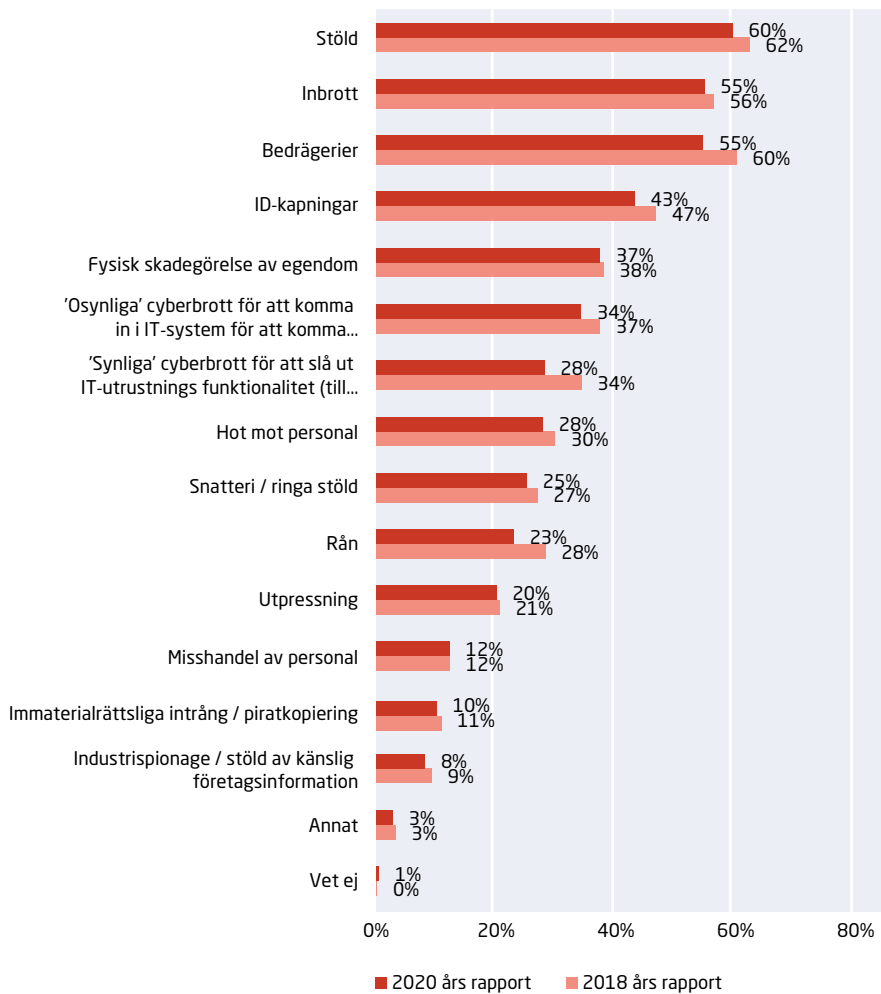
Diagram 6. Andel som anser respektive åtgärd skulle bidra till att bekämpa brott

Brott i framtiden

Hur ser då företagen på framtiden? Kommer brottsligheten att öka eller minska? Ungefär hälften (48 procent) av de tillfrågade företagen tror att den kommer att öka. Endast 1 procent tror att brottsligheten kommer att minska. I den mån företagen tror på en förändring tror de alltså på en försämring. Företagarna tror främst att det är stölder som kommer att öka, vilket 60 procent svarade. Det är i sig inte så märkligt med tanke på hur utbrett problemet med stölder är idag. Inbrott och bedrägerier ligger också högt, med 55 procent vardera. Generellt är att de mindre vanliga brotten har en mycket högre andel som tror att de kommer öka än vad det är som drabbas idag. Ett exempel är rån som drabbat ungefär två procent av de svarande företagen under de senaste två åren, samtidigt som nästan vart fjärde tror att risken för att drabbas av rån kommer öka de kommande två åren.

Frågan blir givetvis varför det är så att det finns en oproportionellt stor tro på att de grövre (och mindre vanliga) brotten ska öka. En anledning skulle – för att låna ett uttryck från den legitima sidan av ekonomin – kunna vara att marknaden för mindre allvarliga brott är mättad. Alla stölder som skulle kunna begås, begås redan. En alternativ förklaring (som inte nödvändigtvis underkänner den första) är att oron projiceras på grövre brott. En företagare oroar sig helt enkelt inte för stölder i samma utsträckning då de dels redan är så pass vanliga, dels inte medför lika allvarliga konsekvenser.

Diagram 7. Andel företag som tror att respektive brottskategori kommer att öka under de kommande två åren



Ska något positivt sägas så är det att en något lägre andel företag tror att de olika brotten kommer att öka i 2020 års rapport jämfört med 2018 års rapport, vilket mycket väl kan vara en konsekvens av att något färre företag utsatts för brott.

Sammanfattningsvis kan alltså konstateras att en majoritet av företagen utsatts för brott under de senaste två åren, att i den mån dåtiden var annorlunda var den bättre samt att morgondagen kommer att bli sämre.

Ekonomiska konsekvenser

I 2018 års rapport påtalades att de ekonomiska konsekvenserna för brottsutsatta företag till stor del var icke kartlagt territorium. Så är det tyvärr även fortsatt. Det finns helt enkelt få studier som undersöker vad brottslighet kostar företag, både i Sverige och internationellt. De studier som finns fokuserar ofta på en enskild bransch, en enskild brottstyp, eller en kombination, det vill säga en enskild branschs utsatthet för en specifik brottstyp. Att det är så är inte förvånande med tanke på hur stor fråga som annars undersöks, men nackdelen är att om inte brottsligheten som helhet sätts i fokus skapas ingen uppfattning om hela problemets storlek. Och det är målet i den här rapporten – att undersöka storleken av hela problemet.

För att kunna beräkna de ekonomiska skador företag åsamkas av när de utsätts för brott har respondenterna fått frågan om hur vanligt förekommande vissa brott är, samt blivit ombudda att uppskatta hur stor ekonomisk skada de lidit till följd av sagda brott. På så sätt har kostnaden för det genomsnittliga brottet i respektive brottskategori beräknats, vilket sedan aggregerats upp för att motsvara hela Sveriges företagspopulation.

Dessutom kan det vara värt att nämna att finans- och försäkringsbranschen inte finns med då antalet respondenter från denna bransch var för litet.

Övergripande om kostnaden för brott

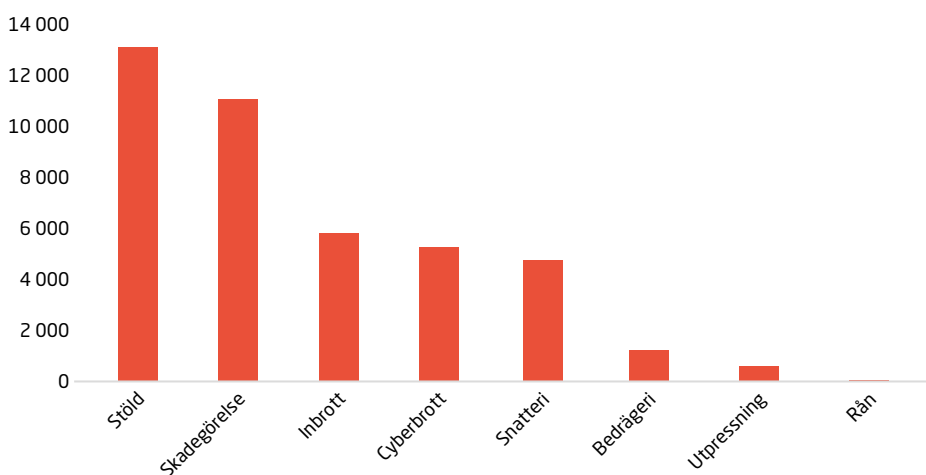
Den totala direkta kostnaden för de brott som drabbar svenska företag uppgår till 42 miljarder kronor årligen. Det är ett par miljarder mindre än vad hela det svenska rättsväsendet prognostiseras ha kostat 2019.²⁷ Ett annat sätt att se det är att blott 10 procent av den totala kostnad som drabbar svenska företag till följd av kriminalitet hade räckt för att anställa fler än 8 000 poliser.

Värt att minnas är att den här rapporten endast inkluderar de direkta kostnaderna brottsligheten medför. Att ett företag har svårt att rekrytera till följd av brottslighet inkluderas inte i studien, men innebär likväl en kostnad för företag. Detsamma gäller den skada ett företag lider av en cyberattack företaget inte ens är medvetet om att det drabbats av. Alltså, de 42 miljarder brottsligheten kostar svenska företag ska betraktas som ett golv, då de totala kostnaderna rimligtvis är högre.

Inte heller fördelas kostnaden för brott lika sett över näringslivets olika branscher. En del branscher är mer brottsutsatta än andra. En del brott kostar mer än andra. I nästa avsnitt kommer detta att undersökas närmare.

Övergripande om brottstyp

Diagram 8. Företagens kostnader per brottstyp, miljoner kronor



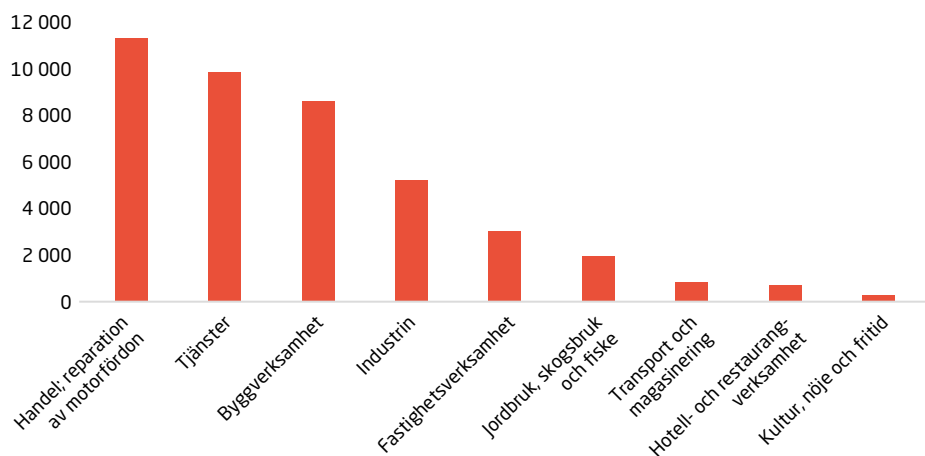
²⁷ Regeringen.se (2020), Utgifter 2018-2022 per utgiftsområde, 2019 prognos. <https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/statens-budget/statens-budget-i-siffror/>

Som synes är stölder det brott som kostar svenskt näringsliv absolut mest pengar, följt av skadegörelse och inbrott. De mest kostsamma brottstyperna är alltså mängdbrott, men i stort följer de totala kostnaderna för brottstyper hur pass vanligt förekommande brotten är. Att stölder kostar mer än utpressning är inte så förvånande om man tar i beaktande att stölder har drabbat tjugo gånger fler företag jämfört med utpressning. Det beror på att, vad gäller mängdbrott, men i någon mån för alla brott, är det inte det enskilda brottet som är kostsamt, utan det är antalet brott som driver upp kostnaden. Det är sant när det gäller stölder, men det är också sant när det gäller utpressning.

En annan reflektion värd att göra är att en del brott kan vara svåra att klassificera. Det handlar dels om stölder och snatterier / ringa stöld. Den enda skillnaden på brotten är summan det stjäls för, så det är inte orimligt att anta att det finns visst överlapp då respondenter rapporterat in brotten i ”fel” kategori. Detsamma gäller cyberbrott och bedrägerier, så många bedrägerier sker online, och frågan blir då, är det ett bedrägeri eller ett cyberbrott?

Övergripande om branscher

Diagram 9. Företagens kostnader per bransch, miljoner kronor



Den mest utsatta branschen ekonomiskt är handeln, följt av tjänstesektorn och sedan byggbranschen. I stort följer kostnaderna för brottslighet branschernas storlek, det vill säga, för en bransch som omsätter mer kostar även brott mer. Undantagen är byggsektorn och jordbrukssektorn. Byggbranschen är inte den bransch som omsätter tredje mest även om det är den bransch som drabbas av tredje högst kostnader. Att kostnaderna ändå är jämförelsevis höga beror antagligen på verksamhetens natur och branschens struktur. Det andra undantaget är jordbrukssektorn som även den har oproportionerligt höga kostnader för brottslighet. Även här beror det säkerligen på branschens struktur. Jordbrukssektorn är inte organiserad riktigt som andra branscher och består av många små (ofta enmans-) företag.

Kort om historiska jämförelser av kostnader

I denna andra del av rapporten, som fokuserar på kostnaderna förknippade med den brottslighet företag utsatts för, finns inga jämförelser bakåt. Detta då sådana jämförelser, av metodologiska skäl, är vanskliga att göra. Det i sin tur beror på att beräkningarna kostnaderna för brotten beräknas med hjälp av fyra parametrar:

- Antalet företag
- Andelen företag som utsatts för ett brott
- Antalet brott företagen utsatts för
- Den genomsnittliga kostnaden för dessa brott

En förändring mellan två mätpunkter vad gäller kostnader beror alltså på förändringar i minst någon av de ovanstående parametrarna, men mer troligt beror det på förändringar i alla fyra parametrarna (det är högst osannolikt att någon av punkterna skulle förbli helt konstanta mellan två mätpunkter). Detta gör det svårt att uttala sig om varför kostnaderna förändrats mellan två mätpunkter, då det inte finns en förklaring, utan flera.

Den som ändå gör en jämförelse kommer att konstatera att den totala kostnaden för brottsligheten för svenska företag uppgick till 55 miljarder i 2018 års rapport och 42 miljarder i denna rapport. Det kan tyckas som en kraftig minskning på två år, men så är resultaten alltså inte tänkta att avläsas. Lägre kostnader är i sig logiskt utifrån:

- Något färre företag säger sig ha utsatts för brott.
- Den genomsnittliga kostnaden för brotten har gått ned
- Givet de investeringar företag gör i säkerhetsförebyggande åtgärder vore det alls inte orimligt att det skulle fungera brottsförebyggande och därmed potentiellt leda till färre brott och lägre kostnader

Med det sagt, beräkningsmetoden skapar en osäkerhet i resultaten. Därtill kommer det faktum att de två undersökningarna baseras på ett slumpmässigt urval av Svenskt Näringslivs medlemmar. Samtidigt finns bara ett begränsat antal verkligt stora företag i Sverige. Om något fler av de riktigt stora företagen deltar ett år men inte ett annat riskerar det att påverka resultaten.

Sätter vi de metodologiska utmaningarna åt sidan är kontentan att den verkliga kostnaden för den brottslighet som drabbar svenska företag tycks ligga någonstans mellan 55 miljarder och 42 miljarder. Till det kan läggas att eftersom 42 miljarder är en senare uppgift finns anledning att tro att den verkliga kostnaden ligger något närmare 42 miljarder än 55 miljarder.

Ur detta kan primärt två slutsatser dras:

- De direkta kostnaderna av brottslighet som drabbar svenska företag uppgår till uppemot 48 miljarder kronor årligen.
- Precis som lyftes i förordet till 2018 års rapport är behovet av bättre kunskap stort och på samma sätt som att det offentliga satsar resurser på att ta fram statistik över den brottslighet som drabbar allmänheten och vad den leder till, borde resurser satsas på att ta fram statistik över den brottslighet som drabbar företag.

Slutsatser

Kriminalitet är fortsatt ett problem för svenska företag. Nästan 6 av 10 företag uppger att de utsatts för brott under de senaste två åren. Samtidigt är situationen inte ny, utan så här har det sett ut ett tag. Till detta kan läggas att företagen oroar sig för att det ska bli värre i framtiden. Endast en procent tror att brottsligheten kommer att minska men 48 procent tror att den kommer att öka. Problemen är alltså stora och utbredda och försvinnande få tror att situationen kommer att förbättras.

Detta leder till att det finns en stark önskan från företagarnas håll om att något ska göras. Undersökningen visar att 88 procent av respondenterna vill se att vittnesskyddet ska förstärkas och 75 procent vill se hårdare straff och minskad så kallad ”straffrabatt”. På övergripande nivå är det tydligaste resultatet just önskan om att något – vad som helst – ska göras.

I väntan på att så ska ske begås brott och de vanligaste brotten är, i fallande ordning: stölder, inbrott, bedrägerier, snatteri och skadegörelse. Mer allvarliga brott som miss-handel av personal, rån och utpressning förekommer men är lyckligtvis betydligt mindre vanliga.

Detta återspeglas i de kostnader brottsligheten medför. Totalt handlar det om upp- emot 48 miljarder kronor årligen. Den största enskilda posten är stölder, följt av skadegörelse. Brottsligheten slår inte lika över näringslivet och vissa branscher är mer utsatta än andra. Hårdast drabbar den handeln, följd av tjänstesektorn och byggsektorn.

Den direkta brottsligheten kostar alltså svenska företag miljardbelopp årligen. Till det ska läggas de rimligtvis inte helt obetydliga summor brottsligheten kostar företagen indirekt. Till det bör kostnaden för brottsförebyggande åtgärder adderas, samt förlusterna svenska företag drabbas av till följd av piratkopiering. Om så görs blir det tydligt att kostnaden för brottsligheten uppgår till långt mer än de tidigare lyfta 42 miljarderna, och att den siffran snarare borde vara runt 77 miljarder. Och då är fortfarande många indirekta kostnader av brottsligheten inte inräknade.

En av de viktigaste insikterna från den här rapporten är densamma som i den tidigare rapporten - varje enskilt mängdbrott må framstå som obetydligt men räknas alla mängdbrott samman sväller kostnaderna något enormt. Mängdbrott är lätta att avfärda just för att varje enskilt brott framstår som obetydligt men förtjänas att tas på allvar på grund av kostnaderna.

Vad gäller de grövre brotten är kostnaderna för företagen jämförelsevis låga, men det mänskliga lidandet grövre brott medför är desto högre. Det innebär att lösningen på mängdbrotten inte kan vara att flytta resurser från de grövre brotten till de mindre grova. Till det ska läggas att dagens resursallokering mycket väl kan vara anledningen till att de grova brotten trots allt är så pass ovanliga.

En av de viktigaste slutsatserna i den förra rapporten får stå kvar och det är att i den mån resursbrist används för att förklara brist på poliser, utrustning, med mera, måste detta anses vara ett svagt argument. Att skydda sig mot brottslighet kostar pengar, men alternativet är långt ifrån gratis.

En övergripande utmaning är att den officiella statistik som finns inte är utformad på ett sådant sätt att det går att få fram uppgifter om hur brottslighet drabbar företag, vilket rimligtvis beror på att det inte varit lika prioriterat. Detta i sin tur beror, delvis, på att företag inte är brottsoffer på samma sätt som personer är det. Poängen är inte att företag ska likställas med personer, poängen är att om det inte går att särskilja brottslighet som drabbar företag i statistiken blir det väldigt svårt att studera brottslighet som drabbar företag. Och går det inte att säga hur stor brottsligheten som drabbar företag är blir det väldigt svårt att stävja brottsligheten.

www.svensktnaringsliv.se

Storgatan 19, 114 82 Stockholm

Telefon 08-553 430 00